

Dôvodová správa

Všeobecná časť

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) predkladá do legislatívneho procesu návrh zákona o profesionálnych náhradných rodičoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „návrh zákona“), ktorý bol vypracovaný na základe Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na mesiace jún až december 2021.

Predložením tohto návrhu zákona sa plní záväzok Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky v časti *Ochrana pracovných miest a zabezpečenie sociálnych istôt*, ktorým sa vláda SR zaviazala, že:

„pripraví komplexný návrh právnej úpravy podmienok výkonu profesionálnej náhradnej starostlivosti...“.

Vláda Slovenskej republiky schválila svojim uznesením č. 222/2021 zo dňa 28. apríla 2021 Národnú stratégiu deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti, ktorá okrem iného určuje základný dlhodobý cieľ deinštitucionalizácie a 10 strednodobých cieľov deinštitucionalizácie s horizontom ich splnenia do roku 2025. Jedným zo strednodobých strategických cieľov je *deinštitucionalizovať 80% aktuálnych kapacít na výkon rozhodnutia súdu v centrách pre deti a rodiny (ďalej len „centrum“) na komunitný spôsob usporiadania organizačných súčastí centier do 31. 12. 2023*. Strategickým opatrením na plnenie tohto cieľa je i *skvalitňovanie podmienok výkonu profesionálnej náhradnej starostlivosti* okrem iného aj *utvorením legislatívnych podmienok na výkon profesie profesionálny náhradný rodič*.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 305/2005 Z.z.“) upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu (ďalej len „SPOD a SK“) na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálnopatologických javov. Je to súbor opatrení, ktoré na seba nadväzujú a vzájomne sa podmieňujú a pri voľbe a uplatňovaní ktorých majú prednosť opatrenia na zabezpečenie výchovy a všestranného vývinu dieťaťa a jeho rodičmi, a ak to nie je možné, príbuznými dieťaťa.

Prvoradým hľadiskom pri voľbe a uplatňovaní opatrení SPOD a SK je najlepší záujem dieťaťa, na určovanie a posudzovanie ktorého sa uplatňuje zásada o záujme dieťaťa podľa osobitného predpisu – zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o rodine“).

Opatrenia SPOD a SK sa vykonávajú, ak zákon č. 305/2005 Z. z. neustanovuje inak, v prirodzenom rodinnom prostredí, v náhradnom rodinnom prostredí, v otvorenom prostredí a v prostredí utvorenom a usporiadanom na výkon opatrení, t. j. v zariadení SPOD a SK, ktorým je centrum, ktoré od roku 2019 nahradilo dovtedajšie druhy zariadení SPOD a SK - krízové strediská a resocializačné strediská pre drogovu a inak závislých a detské domovy (zákon č. 61/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony účinný od 1. apríla 2018).

Zriaďovateľom centra je Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „Ústredie“) a za zákonom stanovených podmienok môže zriaďovať centrum aj obec a vyšší územný celok (na účely plnenia si svojich originálnych pôsobností, bez finančnej podpory zo strany štátnej správy a bez možnosti, aby sa v takomto centre – zriadenom obcou alebo vyšším územným celkom vykonávalo pobytové opatrenie súdu) alebo iná fyzická osoba alebo právnická osoba na základe akreditácie udelennej ministerstvom.

V Slovenskej republike vykonáva opatrenia SPOD a SK 123 centier (z toho 16 s resocializačným programom). Ústredie je zriaďovateľom 68 centier, 53 vykonáva opatrenia na základe udelennej akreditácie (neštátne centrá) a 2 centrá sú zriadené v rámci pôsobnosti obce.

Centrum vykoná svoju činnosť podľa účelu, na ktorý bolo zriadené, ambulantnou formou, terénnou formou a pobytovou formou. Centrum môže plniť viac účelov súčasne - vykonávanie opatrení SPOD a SK na základe rozhodnutia súdu, vykonávanie vybraných výchovných opatrení súdu a orgánu SPOD a SK ambulantného charakteru, vykonávanie opatrení na predchádzanie a podporu riešenia krízových situácií dieťaťa a porúch vývinu dieťaťa z dôvodu napr. problémov v rodine, náhradnej rodine, širšom sociálnom prostredí, v medziľudských vzťahoch, výkon špecializovaného programu pre dieťa (v situáciách, keď je dieťa obeťou trestného činu obchodovania s ľuďmi, dieťa je týrané, sexuálne zneužívané alebo na vykonávanie opatrení na určenie miery ohrozenia dieťaťa) vykonávanie resocializačného programu na podporu sociálneho začlenenia dieťaťa alebo plnoletej osoby závislej od alkoholu, drog alebo patologického hráčstva.

Výkon opatrení pobytovou formou však stále predstavuje prevažnú časť činnosti centier. Je tomu tak okrem iného aj preto, že centrum okrem výkonu opatrení pobytovou formou pre dieťa alebo dieťa s rodičom, resp. inou plnoletou fyzickou osobou (napr. starým rodičom, plnoletým súrodencom) na základe dohody a odporúčania orgánu SPOD a SK zabezpečuje výkon rozhodnutí súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, o nariadení neodkladného opatrenia a o uložení výchovného opatrenia, ktorého podstatou je pobyt dieťaťa v zariadení (ďalej len „pobytové opatrenie súdu“).

Z celkového počtu 4 949 detí v centrách k 31.12.2020 boli na základe rozhodnutia súdu pobytovou formou vykonávané opatrenia pre 4 685 detí v centrách s programom, pre 19 detí v centrách so špecializovaným programom a pre 23 detí v centrách s resocializačným programom

(pre 222 detí boli k tomuto dátumu vykonávané opatrenia na základe dohody s rodičom/inou osobou zodpovednou za dieťa).¹

V roku 2020 bolo 67,44 % detí umiestnených v centrách (bez centier so špecializovaným a resocializačným programom, v ktorých sa nevykonáva ústavná starostlivosť, t. j. v centrách s programom) na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti z celkového počtu detí umiestnených v centrách na základe súdneho rozhodnutia (v roku 2019 - 69,47%).

Centrum vykonáva opatrenia pobytovou formou, vrátane pobytových opatrení súdu, zamestnancami centra, ktorí vykonávajú odborné činnosti v odbornom tíme a poskytujú odbornú pomoc a starostlivosť v organizačných súčastiach centra:

- v profesionálnej náhradnej rodine, ktorá poskytuje starostlivosť deťom a mladým dospelým² v rodinnom dome alebo v byte poskytnutom centrom alebo v rodinnom dome alebo v byte, ktorého je profesionálny náhradný rodič vlastníkom, spoluvlastníkom, nájomcom alebo spoločným nájomcom,
- v skupine (dobrovoľné pobyty mimo súdnych rozhodnutí, špecializovaný program, resocializačný program),
- v samostatne usporiadanej skupine (organizačná súčasť centra zriadená v rodinnom dome, byte alebo v ďalšej budove centra so samostatným stravovaním, hospodárením a vyčleneným rozpočtom).

Podmienky starostlivosti o deti okrem iného. aj v profesionálnych náhradných rodinách a povinnosti profesionálnych náhradných rodičov (rovnako ako iných zamestnancov centra) vo vzťahu k deťom upravuje zákon č. 305/2005 Z. z. V súvislosti s predkladaným návrhom zákona je nutné uviesť, že vykonávanie pobytového opatrenia súdu v profesionálnej náhradnej rodine má prednosť pred jeho vykonávaním v samostatne usporiadanej skupine, a každé dieťa do šiestich rokov veku, ktoré je umiestnené na základe rozhodnutia súdu musí byť najneskôr do štyroch týždňov od prijatia do centra zaradené do profesionálnej náhradnej rodiny.³ V prípade, ak nie je možné, aby sa o dieťa starali jeho rodičia, a následne, ak nie je možné, aby bola dieťaťu zabezpečená starostlivosť príbuzných resp. blízkych osôb (náhradná osobná starostlivosť) alebo iná forma náhradnej rodinnej starostlivosti a dieťa musí byť umiestnené v zariadení, je táto forma starostlivosti o dieťa spravidla najvhodnejšia.

¹ Z celkového počtu 5 093 detí v zariadeniach na výkon rozhodnutia súdu v pôsobnosti ministerstva boli k 31.12.2019 na základe rozhodnutia súdu v centrách s programom vykonávané pobytovou formou opatrenia pre 4 648 detí, v centrách so špecializovaným programom pre 24 detí a v centrách s resocializačným programom pre 22 detí.

² Mladý človek, ktorý bol do centra umiestnený na základe rozhodnutia súdu a ktorému môže byť za podmienok ustanovených zákonom č. 305/2005 Z.z. poskytovaná starostlivosť v centre po dovŕšení plnoletosti.

³ S výnimkou, ak nie je možné starostlivosť zabezpečiť v domácom prostredí profesionálnej náhradnej rodiny z dôvodu zdravotného stavu, ktorý vyžaduje osobitnú spravidla ošetrovateľskú starostlivosť, ak takéto umiestnenie nie je vhodné vzhľadom na účel výchovného opatrenia alebo neodkladného opatrenie (napr. sanácia rodinných pomerov, nácvik rodičovských zručností), pri súrodencoch (napr. veľké súrodenecké skupiny)

Vývoj v oblasti profesionálnych náhradných rodín („PNR“)

Stav k	Počet PNR	Počet detí v PNR	Z celkového počtu			Počet voľných miest PNR	Priemerný počet detí na 1 PNR
			deti do 6 r.	deti 6 r.–18 r.	MD		
31.12.2011	604	1 139					1,89
31.12.2012	683	1 303					1,95
31.12.2013	729	1 394					1,91
31.12.2014	752	1 480					1,97
31.12.2015	770	1 459	735	688	36	27	1,89
31.12.2016	747	1 465	728	695	42	39	1,96
31.12.2017	738	1 373	646	689	38	40	1,86
31.12.2018	678	1 308	634	640	34	58	2,00
31.12.2019	702	1 370	696	639	35	52	1,95
31.12.2020	712	1439	728	673	38	29	2,02

* MD – mladí dospelí

Na Slovensku je v centrách zamestnaných viac ako 700 profesionálnych náhradných rodičov a zabezpečujú starostlivosť cca 1400 deťom. Nárast počtu týchto zamestnancov je za ostatných 20 rokov enormný – v roku 1997, t. j. v čase, keď do pôsobnosti ministerstva prešli detské domovy, bolo na Slovensku 7 takýchto rodín a zabezpečovali starostlivosť 13 deťom.

Odborná činnosť centra je zabezpečovaná rôznymi druhmi zamestnancov a na práva a povinnosti zamestnancov a zamestnávateľov – centier sa okrem Zákonníka práce⁴ vzťahuje aj zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v prípade centier zriadených v pôsobnosti Ústredia.

Špecifiká práce - práv a povinností niektorých kategórii zamestnancov centier upravujú osobitné zákony. Na pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca centra sa zároveň vzťahuje zákon č. 128/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a na zdravotníckych pracovníkoch, ktorý poskytujú v centre ošetrovateľskú starostlivosť sa vzťahuje zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Profesionálny náhradný rodič je zamestnancom centra a na jeho pracovnoprávny vzťah sa vzťahuje Zákonník práce, pričom špecifiká tejto práce sú riešené podľa ustanovenia § 52 Zákonníka práce - Domácka práca a telepráca, t. j. ustanovenia o tzv. domáckych zamestnancoch.

⁴ Zákon č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Je síce fakt, že profesionálny náhradný rodič vykonáva svoju prácu vo svojom domácom prostredí – stará sa u seba doma o dieťa, ktoré bolo rozhodnutím súdu umiestnené do zariadenia SPOD a SK, ale o typickú domácku prácu nejde.

Dieťa, o ktoré sa profesionálny náhradný rodič stará, síce býva u neho doma, ale výkon tejto práce vyžaduje aj činnosti mimo priestorov jeho bytu, resp. domu – sprevádzanie dieťaťa do školy, k lekárom, iným odborníkom, absolvuje rôzne voľnočasové aktivity, udržiava kontakty s kamarátmi a profesionálny náhradný rodič vykonáva v tejto súvislosti činnosti a aktivity. Rovnako celá rodina profesionálneho náhradného rodiča, v ktorej dieťa žije, funguje v určitých rodinných a širších sociálnych vzťahoch, ktorých je dieťa účastné.

Vymedzenie domáckej práce *„Ak sa práca, ktorá by mohla byť vykonávaná na pracovisku zamestnávateľa, vykonáva pravidelne v rozsahu ustanoveného týždenného pracovného času alebo jeho časti z domácnosti zamestnanca, ide o...“* nezodpovedá povahe práce profesionálneho náhradného rodiča.

Na výkon domáckej práce sa podľa Zákonníka práce vyžaduje dohoda zamestnávateľa so zamestnancom v pracovnej zmluve, ale pri tejto práci profesionálneho náhradného rodiča iná možnosť, ako jej výkon v domácnosti zamestnanca a teda ani iná dohoda o mieste výkone práce nie je možná, nie je to alternatíva, ale riadna a jediná možnosť výkonu tejto práce, navyše, je to absolútne prioritizovaná riadna organizačná forma starostlivosti o dieťa, ktoré je umiestnené v centre.

Znenie ustanovenia Zákonníka práce umožňuje domácnosť zamestnanca považovať za dohodnuté miesto výkonu práce mimo pracoviska zamestnávateľa, ale považovať domácnosť ako aj ostatné miesta výkonu práce (okrem samotného centra) za miesto výkonu práce je už pomerne zložité, čo sa prejavuje napr. v problémoch pri určovaní toho, čo je alebo nie je pracovnou cestou, či určenie toho, že sa jedná o výkon práce, ak na takéto miesto ide profesionálny náhradný rodič bez dieťa, hoci v jeho veci.

Podľa Zákonníka práce možno v pracovnej zmluve dohodnúť, že domácka práca sa v celom rozsahu alebo sčasti bude vykonávať na mieste, ktoré si zamestnanec určí, ak to povaha práce umožňuje. V prípade profesionálnych náhradných rodičov nie je možné, aby si profesionálny náhradný rodič sám určoval miesto/miesta výkonu práce – dieťa je zverené do starostlivosti centra, na pomoci dieťaťu sa podieľa odborný tím centra, ktorý okrem iného spolu s orgánom SPOD a SK spracováva individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa, ktorého súčasťou je napr. plán sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou a pod. a profesionálny náhradný rodič sa musí podieľať na plnení úloh plánov centra⁵ a plniť na tento účel pokyny centra.

⁵ Každé dieťa, ktoré je umiestnené na základe rozhodnutia súdu v centre s programom, má spracovaný individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa, ktorý sa skladá z čiastkových plánov (napr. sociálnej práce) a hlavné úlohy psychologickéj činnosti

Problematickým je aj ustanovenie Zákonníka práce, podľa ktorého sa zamestnávateľ a zamestnanec môžu dohodnúť, že zamestnanec si pri domácej práci bude sám rozvrhovať pracovný čas v rámci celého týždňa (to že sa domácka práca bude vykonávať v pružnom pracovnom čase je z povahy tejto práce vylúčené). Na rozdiel od všetkých ostatných povolání rozvrhnutie pracovného času plne zodpovedá potrebám dieťaťa, čo ustanovenie ako také umožňuje, lebo sa neuplatňujú ustanovenia o rozvrhnutí určeného týždenného pracovného času a od roku 2011 ani ustanovenia o nepretržitom dennom odpočinku a nepretržitom odpočinku v týždni. Problémom je následné vykazovanie - evidencia pracovného času, ktorú musí zamestnávateľ viesť podľa ustanovenia § 99 Zákonníka práce, pretože ani táto odchýlka v Zákonníku práce plne nerieši týždenný pracovný čas ako taký, prestávky v práci a umožňuje v kombinácii s ostatnými nedoriešenými otázkami veľkú variabilitu výkladu toho, čo patrí, resp. nepatrí do pracovného výkonu - času (od prania vecí dieťaťa spolu s vecami rodiny po monitorovanie dychu novorodenca počas spánku).

Z pohľadu výkonu práce profesionálneho náhradného rodiča je problematickou aj úprava toho, že tomuto zamestnancovi nepatrí mzda za prácu nadčas, mzdové zvýhodnenie za prácu vo sviatok, za prácu v sobotu a v nedeľu a za nočnú prácu. Ako už bolo uvedené, povahou táto práca nezodpovedá iným druhom domácej práce, musí sa vykonávať nepretržite a nie je ju možné rozvrhnúť ju zo strany zamestnanca tak, aby mal voľno napr. v sobotu alebo vo štvrtok, aby pracoval v noci, ak mu to vyhovuje viac ako napr. cez deň, t. j. možnosti iných domáckych zamestnancov, ktoré zohľadňuje táto odchýlka v Zákonníku práce. Zákonník práce síce umožňuje zamestnancovi a zamestnávateľovi od roku 2011 dohodnúť sa aj na takýchto náležitostiach, ale je prakticky nemožné predpokladať aspoň rámcovo jednotný postup takmer 100 zamestnávateľov, z ktorých časť tvoria neštátne – akreditované subjekty. Rozdielnosť v odmeňovaní a to nielen vo vzťahu k práci nadčas, v noci či cez víkendy v takejto v zásade kompaktnej skupine zamestnancov pochopiteľne spôsobuje problémy. Treba v tejto súvislosti zdôrazniť, že centrá prostredníctvom zamestnancov – profesionálnych náhradných rodičov, zabezpečujú výkon typovo rovnakých rozhodnutí súdu a že všetci musia dodržiavať rovnaké zákonom stanovené podmienky starostlivosti o deti (v závislosti od potrieb detí) a to nezávisle na tom, či je centrum zriadené v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu alebo ide o akreditované - neštátne centrum.

Okrem možnosti rozvrhnúť prácu, neuplatňovaní ustanovení o rozvrhnutí určeného týždenného pracovného času, nepretržitom dennom odpočinku a nepretržitom odpočinku v týždni a výnimke z nároku zo mzdy za prácu nadčas, mzdového zvýhodnenia za prácu vo sviatok, za prácu počas víkendov a za nočnú prácu, ktoré profesionálnemu náhradnému rodičovi nepatria (ak sa so zamestnávateľom tak nedohodne), všetky ostatné ustanovenia Zákonníka práce sa vzťahujú na profesionálnych náhradných rodičov tak, ako na ostatných zamestnancov.

Súčasnú postavu profesionálneho náhradného rodiča ako domáceho zamestnanca je neudržateľné, spôsobuje problémy samotným zamestnancom ako aj zamestnávateľom, je preto potrebné doriešiť otázku pracovnoprávných vzťahov, odmeňovania, atď. tejto profesie.

V spolupráci s profesionálnymi náhradnými rodičmi a centrami (ako zamestnávateľmi) boli stanovené základné problematické okruhy, ktoré treba riešiť napr. miesto výkonu práce, pracovný čas, prestávky a doby odpočinku, dovolenky, odmeňovanie tak, aby platili rovnaké podmienky pracovnoprávných vzťahov pre štátne aj neštátne (akreditované) zariadenia.

Rozsah a charakter predpokladaných úprav neumožňuje problémy riešiť odchýlkami v samotnom Zákonníku práce. Preto pri úvahách o samostatnej právnej úprave bola primárne prehodnotená samotná povaha práce profesionálneho náhradného rodiča a jej základné charakteristiky a špecifiká.

Aj napriek zrejším špecifikám a osobitému charakteru výkonu práce profesionálneho náhradného rodičovstva, je tento výkon závislou prácou, t. j. prácou vykonávanou vo vzťahu nadriadenosti zamestnávateľa a podriadenosti zamestnanca, osobne zamestnancom pre zamestnávateľa, podľa pokynov zamestnávateľa a v jeho mene.

Dieťa, ktoré je v podstate „predmetom“ práce profesionálneho náhradného rodiča, je zverené rozhodnutím súdu do starostlivosti právnickej osoby - centra, ktoré prostredníctvom svojho zamestnanca zabezpečí starostlivosť o dieťa. Na tento účel určuje centrum umiestnenie dieťaťa v profesionálnej náhradnej rodine – inými slovami prideliť prácu, vydáva pokyny a ukladá úlohy, ktorých plnenie kontroluje (okrem iného. vrátane nakladania s finančnými prostriedkami a materiálno-technickým zabezpečením, ktoré mu centrum na starostlivosť o dieťa poskytuje), priebežne sleduje a kontroluje plnenie základnej úlohy, ktorou je zabezpečenie riadnej starostlivosti o dieťa a prípadne nesplnenie úloh tiež sankcionuje.

Profesionálni náhradní rodičia majú veľkú mieru voľnej úvahy, pokiaľ ide o zabezpečovanie každodennej starostlivosti o deti, napriek tomu zariadenie - centrum riadi samotný výkon ich práce, určuje úlohy, čas a spôsob ich realizácie a profesionálny náhradný rodič je povinný riadiť sa týmito pokynmi. Rozsah úloh a povinností, ktoré musia profesionálni náhradní rodičia ako zamestnanci plniť na pokyn centra je porovnateľný s ostatnými pracovnými pozíciami a pracovná činnosť, ktorú profesionálni náhradní rodičia vykonávajú je nesporne vykonávaná vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti.

Profesionálny náhradný rodič vykonáva prácu osobne, aj keď nie je vylúčená napr. pomoc rodinných príslušníkov, zásadné však je, že zodpovednosť nesie on sám. Všetky úkony smerom k dieťaťu, ktoré profesionálny náhradný rodič robí, robí v mene zariadenia (nemôže sám rozhodnúť napr. o škole, poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti a pod.). Konkrétny pracovný čas nie je síce určený zamestnávateľom, ale rozvrhuje si ho (s výnimkami určenými zamestnávateľom) zamestnanec sám, čo Zákonník práce plne umožňuje.

Charakteristickým pre výkon tejto práce je, rovnako ako pri iných povolaniach vykonávaných napr. v pracovnom pomere, aj odplatosť výkonu práce profesionálneho náhradného rodiča, t. j. zamestnávateľ je povinný poskytovať zamestnancovi mzdu za vykonanú prácu.

Keďže závislá práca môže byť vykonávaná výlučne v pracovnom pomere, v obdobnom pracovnom vzťahu alebo výnimočne za podmienok ustanovených Zákonníkom práce aj v inom pracovnoprávnom vzťahu, bola prehodnotená aj otázka samotného pracovného pomeru. Vzhľadom na povahu pracovnej činnosti a potrebu právnej úpravy otázok súvisiacich s výkonom práce profesionálnych náhradných rodičov, neexistuje racionálny dôvod, pre ktorý by mal byť tento pracovný vzťah založený osobitným spôsobom podľa osobitného predpisu ako obdobný pracovný vzťah (ako napr. právna úprava štátnej služby).

S vyššie uvedeným súvisí aj otázka tzv. vecnej pôsobnosti Zákonníka práce. Ako je z doposiaľ uvedeného zrejmé, v prípade profesionálnych náhradných rodičov priama pôsobnosť Zákonníka práce nie je možná. Aktuálne riešenie postavenia profesionálnych náhradných rodičov ako zamestnancov použitím priamej a i obmedzenej pôsobnosti Zákonníka práce ako domáckych zamestnancov sa neosvedčuje. Využitie delegovanej pôsobnosti Zákonníka práce sa v priebehu prípravy návrhu zákona ukázalo ako nevhodné a tiež nepraktické. Preto sa navrhuje, aby sa všeobecne na profesionálnych náhradných rodičov vzťahoval Zákonník práce, s osobitnou právnou úpravou určitých otázok pracovnoprávnych vzťahov v navrhovanom zákone o profesionálnych náhradných rodičoch. Z tohto dôvodu sa navrhuje v čl. II návrhu doplniť jednoznačne vzťah k Zákonníku práce, tak aby bolo zrejmé, že na pracovnoprávne vzťahy profesionálnych náhradných rodičov sa vzťahuje Zákonník práce ak nie je v osobitnom zákone – zákone o profesionálnych náhradných rodičoch, ustanovené inak.

Predkladaný návrh zákona bol v základnej vecnej rovine spracovaný v spolupráci so zástupcami profesionálnych náhradných rodičov, centier ako zamestnávateľmi a Ústredím. Boli v ňom zohľadnené výsledky rokovaní o praktických problémoch. Diskusia bola priebežná hoci bola niekoľkokrát, okrem iného aj z dôvodu epidemiologických opatrení, prerušená.

Predkladaný návrh zákona má za cieľ upraviť právne vzťahy pri vykonávaní práce profesionálneho náhradného rodiča (napr. práva a povinnosti profesionálneho náhradného rodiča, fyzickej osoby, ktorá má záujem vykonávať činnosť profesionálneho náhradného rodiča alebo ktorá bola profesionálnym náhradným rodičom, iných fyzických osôb najmä manžela/manželky profesionálneho náhradného rodiča, centra ako zamestnávateľa, odmeňovanie a ostatné náležitosti pracovnoprávnych vzťahov).

Špecifikom navrhovanej právnej úpravy je, že štandardná funkcia pracovného práva - ochrana práv a oprávnených záujmov zamestnanca a zamestnávateľa prostredníctvom rôznych prvkov ochrany (pri vzniku a založení pracovného pomeru, pri ochrane súkromia zamestnanca na pracovisku – v tomto prípade v jeho vlastnom rodinnom prostredí) je v prípade týchto zamestnancov, ale aj členov ich rodiny čiastočne prelomená právom dieťaťa na konanie v jeho najlepšom záujme (čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa⁶), t. j. právom dieťaťa na posúdenie jeho najlepšieho záujmu a jeho prvoradé zohľadnenie v situácii, keď sa s cieľom rozhodnúť o danej veci posudzujú rôzne záujmy. Kedykoľvek treba prijať rozhodnutie, ktoré ovplyvní konkrétne dieťa, identifikovanú skupinu detí alebo deti všeobecne, rozhodovací proces musí zahŕňať

⁶ Oznámenie federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.

posúdenie možného vplyvu (pozitívneho alebo negatívneho) rozhodnutia na dané dieťa alebo deti. Akékoľvek obmedzenie práv profesionálnych náhradných rodičov ako zamestnancov je odôvodnené utvorením čo najlepších a najbezpečnejších podmienok pre život detí v profesionálnych náhradných rodinách.

Výkon práce profesionálneho náhradného rodiča má nepretržitý charakter, riadi sa potrebami dieťaťa a je vykonávaný v domácom prostredí profesionálneho náhradného rodiča tak, aby domáce prostredie profesionálneho náhradného rodiča v najvyššej možnej miere nahrádzalo prirodzené rodinné prostredie dieťaťa alebo náhradné rodinné prostredie dieťaťa (napr. pestúnska starostlivosť). Je preto zrejmé, že minimalizovanie rizík (či už je to bezúhonnosť, psychická spôsobilosť, určitá zrelosť...) zo strany tak profesionálneho náhradného rodiča, ako aj členov jeho rodiny je v najlepšom záujme detí, ktorým poskytuje starostlivosť.

V tejto súvislosti je okrem iného potrebné doplnenie oprávnenia centra na vyžiadanie odpisu z registra trestov na účely overenia predpokladu bezúhonnosti záujemcov o prácu profesionálneho náhradného rodiča a jeho manžela/manželky, ako aj na vyžiadanie výpisu z registra trestov na účel overenia predpokladu bezúhonnosti ďalších plnoletých osôb žijúcich s týmto záujemcom o prácu v domácom prostredí (čl. IV.)

Je tiež nevyhnutné vytvoriť profesionálnym náhradným rodičom také podmienky, ktoré im umožnia s čo najmenšími problémami fungovať v pracovnoprávných vzťahoch. Z tohto dôvodu je potrebné vykonať aj zmeny a doplnenia zákona č. 305/2005 Z. z. (čl. III.) – je potrebné okrem iného vytvoriť možnosť na zvýšenie finančného príspevku akreditovanému subjektu, ktorý vykonáva opatrenia pobytovou formou z dôvodu zvýšených finančných výdavkov súvisiacich so zmenou mzdových, resp. iných nárokov upravených osobitnými predpismi, ako aj vytvoriť podmienky na úhradu zvýšených výdavkov na dieťa v profesionálnej náhradnej rodine, ak trávi dovolenku s profesionálnym náhradným rodičom, alebo ak má zvýšené výdavky spojené s prepravou súvisiacou so starostlivosťou o dieťa.

Vecná problematika vzťahujúca sa k samotnej starostlivosti o deti je riešená samostatne (najmä zákon č. 305/2005 Z. z., vyhláška č. 103/2018 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, zákon o rodine).

Návrh zákona je súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi a nálezmi Ústavného súdu Slovenskej republiky, ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, medzinárodnými zmluvami a inými medzinárodnými dokumentmi, ktorými je Slovenská republika viazaná, a s právom Európskej únie.

Návrh zákona nebude mať vplyv na životné prostredie, na podnikateľské prostredie ani vplyv na služby verejnej správy pre občana. Návrh zákona bude mať negatívny vplyv na rozpočet verejnej správy a pozitívne sociálne vplyvy, vplyv na manželstvo, rodičovstvo a rodinu a informatizáciu spoločnosti.